

УДК 811.112.2'373.7'282

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ДИВЕРГЕМИ У НІМЕЦЬКІЙ ВАРІАНТОЛОГІЇ

Володимир Сулим

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська 1, Львів 79000, Україна
suwo@ukr.net*

Дослідження національних особливостей німецької мови в рамках теорії варіантності неоднорідних літературних мов та вивчення узуальної дивергентності фразеологічних мікросистем трьох національних варіантів виявляє цікаві переплетення інвентарних ресурсів та комунікативних стратегій у топосоціальності наднаціональної мови. Проблематика фразеологічної дивергентності поряд із лексикографічною полікодифікацією отримує додаткову верифікацію у реальних узусах ситуацій соціолінгвістичної варіативності.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, фразеологічні значення, компонентна структура, сигніфікативна варіантність.

Територіальне розмежування сфери поширення сучасної німецької мови стало однією із найвагоміших причин її неідентичності самій собі та виникнення трьох національних варіантів: німецького, австрійського та швейцарського. Кожний на-ціональний варіант виконує всі суспільні функції так само, як і будь-яка гомогенна мова, має свою соціолінгвальну модель і входить до полінаціональної німецької мови як система в архісистемі єдиної мови. Історично в основі цих варіантів лежать різні діалекти німецької мови. До німецької фразеології належать не тільки фразеологічні одиниці німецького національного варіанта / *Binnendeutsch* або *Deutsches Deutsch*/, але й фразеологічні одиниці національно забарвленої мови Австрії /*österreichisches Deutsch*/ і Швейцарії /*Schweizer Hochdeutsch*/ . Щодо цього німецька мова не гомогенна.

Внаслідок контрастивного аналізу відбраного корпусу найтиповіших дієслівних фразеологізмів, що мають національну маркованість, можливо сягнути периферії загальнонімецької фразеологічної системи.

Контрастивний аналіз дієслівних фразеологізмів різних національних варіантів базується на теоретичних здобутках багатоаспектних досліджень фразеології загалом, а характеристика фразеологічних мікросистем на фоні фразеологічної системи німецької літературної мови подається з урахуванням їхніх специфічних особливостей.

З огляду на відсутність спеціального словника швейцарської фразеології, переважну більшість фразеологізмів із швейцарською маркованістю взято із таких джерел: *Wörterbuch der schweizerischen Besonderheiten/ Wie sagt man in der Schweiz?* (1989); *Die Besonderheiten der deutschen Schriftsprache in der Schweiz* (1968-70); *Schweizerische und österreichische Besonderheiten in deutschen Wörterbüchern* (1973); *Besonderheiten des deutschen Wortschatzes in der Schweiz* (1965); *Schweizerisches Idiotikon. Wörterbuch der schweizer-deutschen Sprache* (1981); *Baseldeutsches Wörterbuch* (1984); *Zürichdeutsches Wörterbuch* (1983).

Фразеологізми з австрійською маркованістю кодифіковані у *Österreichisches Wörterbuch* (1985); *Wie sagt man in Österreich?* (2009); *Wie sagt man anderswo?* (1980); *Die Besonderheiten der deutschen Schriftsprache in Österreich und in Südtirol* (1962); *Wiener Dialekt-lexikon* (1990); *Wörterbuch der deutschen Umgangssprache* (1987); *Duden, Großes Wörterbuch der deutschen Sprache* (2010), а також у *Das österreichische Deutsch, ein illustriertes Handbuch* (2004); *Variantenwörterbuch des Deutschen* (2004). Щоб з'ясувати актуальність та контекстуальну реалізацію національно маркованих фразеологізмів, проведено суцільний вибір фразеологічних одиниць із текстів центральних та регіональних газет Австрії та Швейцарії, їхнє вживання у газетних текстах засвідчує функціональну актуальність національно маркованої фразеології. Національний варіант мови – це явище соціолінгвальне, оскільки він виконує усі суспільні функції так само, як будь-яка гомогенна мова. Він охоплює усі сфери суспільного життя: телебачення, пресу, кіно, школу, церкву та інші інституції. Соціолінгвальною основою для визначення поняття національного варіанта є нація. Кореляція “національний варіант мови: нація – одна з конкретних реалізацій загального співвідношення мова : суспільство” (Domashnev, 1983).

Фразеологи окреслили об'єкт і об'єм фразеології, обґрунтували її внутрішньосистемні закони, розробили класифікацію фразеологізмів та проаналізували механізми їхньої реалізації в текстах. Однак фразеологізмам із австрійською та швейцарською маркованістю увага приділялася лише принагідно, тому вони фактично не знайшли широкого відображення у фразеологічних словниках. На жаль, немає жодного системного дослідження, об'єктом яких були б фразеологічні одиниці німецького національного варіанта, які в інших національних варіантах цієї мови “чужі” або лише недавно увійшли у вжиток. Австрійський словник називає їх “nicht heimisch oder seit kurzem gebräuchlich” /чужі або ті, що недавно увійшли вжиток/, наприклад: *eine Mattscheibe haben* (“nicht begreifen, benommen sein”); *auf Pump leben* (“von geborgtem Geld lebe”); *in der Klemme sein* (“in Not, bedrängt sein”); *Zeter schreien* (“laut jammern und Hilfe rufen”). Ми допускаємо існування таких фразеологізмів і в швейцарському варіанті, але відсутність лексикографічних джерел ускладнює їхнє виявлення.

Оскільки дослідження узуальної дивергентності вимагає проведення-контрастивного аналізу, ми беремо загально-німецькі фразеологізми, актуальні у всьому німецькомовному ареалі, за еталон зіставлення.

Німецька мова в Австрії має низку розбіжностей з німецькою мовою Німеччини. У процесі розвитку та функціонування німецької мови австрійського національного варіанта ці розбіжності набувають узуального характеру і стають для австрійців нормою. Це стосується особливо фразеологічного фонду, який під впливом баварсько-австрійського діалекту поступово набуває національно-специфічного забарвлення. У результаті цього виникає ціла низка австрійсько маркованих фразеологізмів, які акумулювали в собі поняття і явища, пов'язані з особливостями австрійської духовної і матеріальної культури, адміністративного і політичного управління, ментальності, звичаїв та традицій австрійців.

Аналогічні процеси відбувалися також і у Швейцарії, країні із самобутнім мовним ареалом і чотирьома державними мовами: німецькою, французькою, італійською і ретороманською. Своєрідність історичного розвитку і існування самої країни, діалектографічна специфіка мов спілкування її народів зумовила внутрішню диференціацію алеманської писемності відповідно до діалектів. Вони проникають у всі сфери життя, беручи на себе не тільки функцію розмовної мови, а й літературної. Таким чином, діалекти одержують у Швейцарії ширшу комунікативну сферу, аніж діалекти Австрії та Німеччини, відтіснивши німецьку літературну мову виключно у сферу писемного спілкування. Внаслідок цього у парадигмі німецької мови швейцарського національного варіанта не сформувався такий пласт мови, як розмовна мова /Umgangssprache/, її роль взяли на себе діалекти.

Специфіка побутування німецької мови у Швейцарії, а також безпосередня взаємодія діалекту з літературною мовою сприяють проникненню діалектних слів до літературної мови, надаючи їм національно-специфічного забарвлення.

Щоб виявити інтра- та екстралінгвальні чинники, що зумовили процес дивергентності фразеологічних одиниць на рівні національних варіантів, підходимо до всього німецькомовного фразеологічного фонду як до загально-німецької фразеологічної системи, яка складається з трьох фразеологічних мікросистем – власне німецької, австрійської та швейцарської. Внаслідок тісної взаємодії мовних і позамовних чинників, пов'язаних з особливостями історичних, культурних і політичних умов розвитку та функціонування німецької мови в країнах її поширення, утворився корпус фразеологічних одиниць, що вживаються тільки в рамках тієї чи іншої країни, тобто мають односторонню маркованість і становлять в межах відповідного національного варіанта фразеологічні мікросистеми. Немарковані фразеологізми об'єднуються в одне загально-німецьке фразеологічне ядро. Такі фразеологізми актуальні як у німецькій, так і у двох інших фразеологічних мікросистемах, тому вони слугують еталоном зіставлення.

Контрастивний аналіз фактичного матеріалу показав, що національно марковані фразеологізми можна поділити на дві групи: еквівалентні та безеквівалентні. Еквівалентні фразеологізми є національно-маркованими аналогами загально-німецьких фразеологізмів. В австрійському національному варіанті – це фразеологічні австріяцизми – аналоги німецьких, а у швейцарському національному варіанті – це фразеологічні гельвецизми – аналоги німецьких. Безеквівалентні фразеологізми теж поділяються відповідно на фразеологічні австріяцизми та фразеологічні гельвецизми.

Виникнення фразеологічних аналогів спричинило нагромадження якісних змін у топузусі мови та зсув норми під впливом певних, інтра- та екстралінгвальних чинників існування національних варіантів мови загалом. Це означає, що узуально закріплена норма відтісняється варіантною нормою, яка на відповідному інтралінгвальному підґрунті проходить процес узуального закріплення, одержуючи статус “комунікативного конкурента” на рівні тієї чи іншої фразеологічної мікросистеми. Таким чином, у рамках національних варіантів сучасної полінаціональної німецької мови функціонує ціла низка паралельних стосовно норми фразеологізмів, які завдяки відповідним дивергемам увійшли до комунікативного процесу й стали невід'ємною частиною лексико-фразеологічного фонду відповідного національного варіанта. Це такі, наприклад, фразеологізми, як нім. *keinen Groschen in der Tasche haben*, австр. *keinen luckerten Heller in der Tauche haben*, шв. *keinen Rappen mehr in der Tasche haben*; нім. *wie ein Heftelmacher aufpassen*, австр. *wie ein Haftelmacher aufpassen*, шв. *wie ein Häflimacher aufpassen*; нім. *j-m ein Bein stellen*, австр. *j-m das Haxl stellen / j-m ums Haxl hauen*, шв. *j-m das Bein stellen*; нім. *weggeben- wie frische / warme Semmeln*, австр. *weggehen wie frische Brezel*, шв. *weggehen wie frische Weggli*; нім. *dastehen wie der Ochs am / vorm Berge*, австр. *dastehen wie, s Mandl beim Sterz*, шв. *da stehen wie der Esel am Berg*; нім. *ganz aus dem Häuschen sein*, австр. *ganz aus dem Häusel sein*, шв. *aus dem Häusli sein*.

Швейцарську фразеологічну мікросистему можна умовно розділити на три групи: узуальні загально-німецькі фразеологізми, актуальні у всьому німецькомовному ареалі і кодифіковані у словниках; узуальні національно марковані фразеологізми, характерні лише для швейцарсько-німецького ареалу, та діалектні фразеологізми. Особливий інтерес становить друга група фразеологізмів, у складі яких є односторонньо маркований лексичний компонент як основна ознака національної приналежності фразеологічної одиниці. Семантичне поле-компонентів-кваліфікаторів охоплює географічні, історико-культурні, політичні та побутові

особливості німецькомовного соціуму Швейцарії. Напр., у фразеологізмі *Karlishof haben* ("sich schäkernd unterhalten, schwelgen") перший компонент композита виражав ім'я Карла Великого, а композит загалом означає назву двору, чий звичай, манери та традиції лягли в основу виникнення цього фразеологічного гельвецизму та його своєрідної регіонально детермінованої мотивації.

У Швейцарії, як і в інших країнах, збереглося до сьогоднішніх днів чимало традиційних народних ігор, до яких також належить популярна гра "Der Hosenlupf" а) Ringkampf nach altem Älplerbrauch; б) Kräftermessen. Іменник *die Hose* характеризується у швейцарському національному варіанті високою фразеологічною активністю. В даному випадку "die Hose" – це необхідна форма одягу для проведення гри. У результаті виникли такі фразеологічні гельвецизми, як: *in die Hosen steigen* ("sich zum Kampf bereit machen"); *mit j-m in die Hosen müssen* ("sich mit j-m im Kampf messen müssen"); *in die Hose(n) gehen* ("nicht gelingen"). Останній фразеологізм широко використовується також в австрійському національному варіанті. Цікавим є також і те, що назви грошових одиниць можуть бути національно-специфічними компонентами у складі фразеологічних гельвецизмів, напр.: *Happen spalten* ("kleinlich sparen"); *der Zwanziger* ("das Zwanzigrappenstück"); *ist hinunter (gefallen)* ("der Groschen- ist gefallen"); *kein Weggli und kein Röppli (abgeben wollen)* ("äußerst sparsam sein").

Щодо структурних особливостей, то швейцарсько марковані еквівалентні та безеквівалентні фразеологізми теж утворені за загально-німецькими фразеологічними моделями і повністю вписуються у параметри класифікаційної схеми загально-німецьких фразеологізмів, Основними фразеотворчими моделями є такі: V+S (den Finken klopfen; den Rank nehmen); V+Pron/S+S (j-m das Nel(l) abstechen; j-m ein Morgarten bereiten); V+Präp.+S (auf den Stockzähnen lachen; zu Kilt gehen); V+S+Prsp.+S (j-n am Seil herunterlassen; j-m in die Schuhe blasen). У швейцарському, так само, як і в австрійському національному варіанті виявлено низку маркованих фразеологізмів. Усі вони є спорідненим відгалуженням від наведених вище чотирьох базових моделей.

Вживання у швейцарському національному варіанті, поряд із загально-німецькими, односторонньо маркованих фразеологізмів сприяє підвищенню образності, емоційності висловлювання та збагаченню лексичного фонду німецької мови Швейцарії й засвідчує, що в ділянці фразеології існують інвентарні розбіжності між швейцарським та німецьким національними варіантами. Ось лише деякі із багатьох фразеологічних гельвецизмів, зареєстрованих у швейцарському, але невідомих у німецькому національних варіантах: шв. *einen Schuh voll herausstellen* ("gehörig Schaden nehmen"); шв. *das Fuder über-laden* ("zuviel des Guten tun"); шв. *Mais machen* ("Lärm schlagen"); шв. *neben den Schuhen stehen* ("falsch liegen"); шв. *sein Heu nicht auf derselben Bühne heben* ("nicht die gleichen Ansichten haben").

У ролі дивергем швейцарських дієслівних фразеологізмів виступають такі національно-специфічні компоненти: реалії /власні назви, архаїзми, історизми, назви гро-шових одиниць/, діалектні слова та слова іншомовного походження.

Переважає більшість фразеологізмів, які вживаються у літературній мові швейцарсько-го національного варіанта, існують також і в діалектній формі. Порівняймо: шв. *am Berg sein* – діал. *am Beerg sie*; шв. *den Kopf machen* – діал. *der Kopf mache / e Kopf aanemachen*; шв. *einen Bart einfangen* – діал. *e Bart fange / uufange*.

Міжваріантні фразеологічні розбіжності спостерігаються передусім у системі маркованих дієслівних фразеологічних гельвецизмів – аналогів німецьких фразеологізмів, напр.: шв. *etw. ins Kamin schreiben* відповідає нім. *etw. in die Esse schreiben*; шв. *in den Sack langen* – нім. *in die Tasche greifen*; шв. *sauberen Tisch machen* – нім. *reinen Tisch machen*;

шв. *j-m die Stange halten* – нім. *j-m die Waage halten*; шв. *j-n unter den Boden bringen* – нім. *j-n ins Grab bringen*. При зіставленні цих фразеологізмів очевидною поверхневою ознакою є компонентна невідповідність, носіями якої виступають іменники, артиклі, прикметники та прийменники. Аналіз газетного матеріалу та вивчення текстотворчих потенцій швейцарсько маркованих дієслівних фразеологізмів показав, що вони активно функціонують у текстах, виконуючи відведену їм у комунікативному процесі роль. Порівняймо, наприклад, вживання у тексті фразеологізму *einer Sache (j-m) einen (den) Riegel schieben (stecken, stoßen)*:

”*Nach den Geschäftleuten reisten auch weiße Politiker nach Lusaka. Auf die Politiker folgten anschließend die Studenten, doch hier blieb es vorest bei der bloßen Absicht, weil die Regierung mit der Beschlagnahme der Reisepässe den Plänen einer Gruppe von Studenten der afrikanischen Universität von Stellenbosch einen Riegel schob. Ähnlich erging es daraufhin einer Gruppe von Theologen der reformierten Staatskirche, die die Behörden mit der bloßen-Drohung eines Entzugs der Reisedokumente von einer Reise abhielten*” (NZZ, 8.5.36,4) (Sulym, 1990).

Фразеологізм *einer Sache (j-m) einen (den) Riegel schieben* є не тільки образним засобом констатації реального факту, а й центром абзацу, а точніше, межею між темою і ремою. Наступна фраза: *Ähnlich erging es daraufhin einer Gruppe von...* вміщає натяк на попередньо вжитий фразеологізм, у результаті чого він повторно відновлюється в уяві реципієнта. Внаслідок такого прийому подвійної актуалізації досягається ще вищий ступінь експресивності висловлювання.

Незбіги між фразеологізмами двох національних варіантів мови проаналізовано на прикладах сталих фразеологічних швейцарських висловів – аналогів німецьких /шв. *darüber sind die Hefte geschlossen* – нім. *darüber sind die Akten geschlossen*; шв. *das ist mir Hans was Heiri* – нім. *das ist mir Hose wie Jacke* / і компаративних фразеологічних гельвецизмів – аналогів німецьких / шв. *wie ein Küchli aufgehen* – нім. *wie ein Pfannkuchen aufgehen*; шв. *Wie es im Büchlein steht* – нім. *wie es im Buche steht*; шв. *wie ein Murmeli schlafen* – нім. *wie ein Murmeltier schlafen*/.

До першої групи австрійсько маркованих фразеологічних одиниць зараховуємо фразеологічні австріяцизми – аналоги німецьких фразеологізмів-. Під ними розуміється австрійсько марковані фразеологічні- одиниці з дієслівним компонентом, які при певній структурно-семантичній розбіжності мають аналоги у німецькому національному варіанті. До них, зокрема, зараховуємо такі, як *die Patschen anziehen* (“sich mit dem Erreichten zufriedengeben”); *in die Fraisien fallen* (“sehr erschrecken”) *etw. ist j-m Powidl* (“etw. ist j-m egal”); *etw. in Evidenz halten* (“etw. übersichtlich zusammenstellen, registrieren”); *zu etw. seinen Kren geben* (“zu etw. seinen Senf geben”); *ein Schnoferl machen* (“einen Flunsch ziehen”).

Другу групу складають власне австрійські одиниці з дієслівним компонентом, які не мають еквівалентів у німецькому національному варіанті, тому їхня експлікація може відбутися лише шляхом семантизації або перефразування.

З огляду на те, що такі фразеологізми мають здатність акумулювати в собі національний колорит, специфіку культури народу, особливості його історичного розвитку, звичаїв та традицій, виникла необхідність вдатися до аналізу національно специфічних компонентів фразеологічних австріяцизмів. Розгляньмо детальніше декілька фразеологізмів, що мають такий компонент, наприклад, фразеологізм *auf der Dacken sein / liegen* (“ganz herabgekommen sein, darniederliegen; sich in einer Krise befinden”). В середньовічному Відні ув’язнені повинні були спати на сплетеному із соломи тонкому матраці, що називався *die Dacke*. Звідси “бути на матраці” пов’язувалося з поняттям дуже скрутних умов життя, що і вплинуло на формування семантики фразеологізму.

У Віденському парку відпочинку, що носить назву “Пратер”, встановлено фігуру-пристрій, щоб виміряти силу удару /б’ючи по ній/. Ця фігура називається “Der Watschenmann”. Саме це й зумовило виникнення фразеологізму *kein Watschenmann sein*, що означав “не дати знущатися над собою /з себе/”.

Виникненню і швидкому поширенню фразеологізму *einen Fritzelacke machen* (“der Länge nach hinfallen”) посприяла реклама австрійської- фірми “Fritze-Lacke”. Її символом і одночасно рекламою є зображення хлопчика, який, впавши з відкритою у руці банкою яскравої фарби, пролив її на землю.

Аналіз текстів австрійських газет показує, що австрійсько марковані дієслівні фразеологізми з національно специфічними компонентами досить широко використовуються у ролі текстотворчих елементів.

У структурному плані як еквівалентні, так і безеквівалентні австрійсько марковані фразеологізми не відрізняються від узуально закріплених моделей дієслівних фразеологізмів власне німецького варіанта. Компонентами-маркерами фразеологічних австріцизмів є переважно власне австрійські слова, їхня етимологія здебільшого сягає австрійсько-баварського діалекту, що має протягом віків надзвичайно великий вплив на формування лексико-фразеологічного фонду австрійського національного варіанта, напр.: *j-m das Gogerl kratzen*; *j-m ein Hölzl werfen*; *ein Schäuferl nachlegen*; *ein Krückerl machen*. Виявлено, що деякі фразеологічні австріцизми існують як у діалектній, так і в розмовній та літературній мові. Порівняймо: *j-m ein Hölzl werfen* – діал. *Hölzel schmeißen*; *brennen wie ein Luster* – діал. *brennen wie n Lüster*; *j-m die Wadeln nach vorn richten* – діал. *wem d Wadeln virerichten*.

Цікавими є також австрійсько марковані компаративні фразеологізми з дієслівним компонентом, до яких ми зараховуємо серед багатьох інших такі: *wie ein Glöckerl gehen*; *ausschauen- wie ein Rastelbinder*; *sich ziehen wie ein Strudelteig*; *j-m zureden wie einem lahmen (kranken) Roß*. Елементами австрійської маркованості в них виступають переважно іменникові компоненти, що виражають порівняння.

Чимало фразеологізмів з австрійською маркованістю функціонують також в рамках структурної моделі V + V, напр.: *böhmisch einkaufen* (“stehlen”); *tschari/tschali gehen* (“weg sein, verloren gehen”); *paschen gehen* (“auf Unterhaltung gehen”).

Внаслідок контрастивного аналізу фразеологічних австріцизмів – аналогів німецьких з’ясувалося, що низка фразеологізмів австрійського національного варіанта співіснує із загально-німецькими дієслівними фразеологізмами. Порівн.: австр. *eine Watsche fangen* – нім. *eine Ohrfeige bekommen*; австр. *etw. hängt j-m beim Hals heraus* – нім. *etw. hängt j-m zum Hals heraus*; австр. *in den Rauchfang schreiben* – нім. *in die Esse / Schornstein schreiben*; австр. *einen Knödel im Halse haben* – нім. *einen Kloß im Halse haben*; австр. *j-n am Bandl haben* – нім. *j-n an der Leine haben*; австр. *auf Freiersfüßen wandeln* – нім. *auf Freiersfüßen geben*.

Важливі дані про компоненти-маркери дає компонентний аналіз національно маркованих фразеологізмів, у результаті якого з’ясовано такі основні вияви дивергентності:

Незбіг у вживанні іменникових компонентів: Іменникові компоненти утворюють найбільшу групу елементів маркованості. Більшість із них – це синоніми, територіальні дублети або іменники, що належать до одного семантичного поля, напр.: *das Bündel – die Leine*; *das Krawattl – der Schlips*; *die Gosche – der Mund*; *die Watsche – die Ohrfeige*.

Дуже поширеною формою іменникового компонента у складі фразеологічних австріцизмів – аналогів німецьких фразеологізмів є демінутиви. Напр.: *sich ein Hintertürl offenlassen*; *aus dem Häusel sein*; *sich ein Scheiberl abschneiden*. Спостереження за вживанням цих фразеологізмів у мовленні та у текстах австрійських газет підтвердило їхнє функціонування у комунікативному процесі. Подаємо один із контекстуальних прикладів:

”Peugeot will sich am milliardenschweren Diesengeschäft natürlich auch ein Scheiberl abschneiden und präsentiert nun den 306. mit Selbstzünderagregat” (KURIER, 28.6.95.22).

Окрему групу становить низка австрійсько маркованих фразеологічних- аналогів, компонентами яких є лише загально-німецькі слова: австр. *keinen Tau von etw. haben* – нім. *keinen Schimmer von etw. haben*; австр. *die Hände in den Sack stecken* – нім. *die Hände in die Taschen stecken*; австр. *keinen Muckser machen* – нім. *keinen Mucks machen*. Як бачимо, австрійську фразеологічну мікросистему репрезентують і фразеологізми, які, позбавлені елемента- маркованості, мало чим відрізняються від своїх німецьких відповідників. Порівняймо для прикладу вживання абсолютних еквівалентних компонентів *der Muckser* і *der Mucks*. Вони походять від дієслова *mucksen*, яке в обох національних варіантах має одне і те саме значення. Хоча і в австрійському, і в німецькому національних варіантах існує фразеологізм *muckemäuschenstill sein*, проте в австрійському словнику зафіксовано лише іменник *der Muckser* і фразеологізм *keinen Muckser machen / sagen*.

Незбіг у вживанні дієслівних компонентів: Елементами австрійської маркованості дієслівних фразеологізмів можуть бути їхні стрижневі компоненти. Це передусім дієслова-австріцизми /австр. *sich etw. aus den Fingern zuzeln* – нім. *sich etw. aus den Fingern saugen*; австр. *j-d kann j-n den Buckel fünfserln / hinunterrutschen* – нім. *j-d kann j-m den Buckel runterrutschen/*, а також загально-німецькі дієслова, які в цьому випадку значно переважають.

Австрійський маркований фразеологізм *der Welt einen Haxen ausreißen* відрізняється від загальнонімецького як дієслівним, так і іменниковим компонентом, порівн. нім. *die Welt aus den Angeln heben*. Його фразеологічну стабільність засвідчили контекстуальні приклади, взяті з газетного матеріалу, наприклад: *... Mit 65 kann man der Welt keinen Haxen ausreißen, aber sie reichen zu einer Spitze von 165 km / h ...* (KURIER, 28.5-93,22).

Незбіг у вживанні прийменникових компонентів: В австрійському національному варіанті відчувається тенденція вживати прийменники “bei” замість “an” та “zu”, а також “an” замість “auf dem”. Наприклад: австр. *etw. bei der Wurzel packen* – замість нім. *etw. an der Wurzel packen / fassen*. Можлива також варіативність означення, як от австр. *sich die ersten Sporen verdienen* – нім. *sich die Sporen verdienen*; австр. *keinen luckerten Heller haben* – нім. *keinen roten / lumpigen Heller (mehr) haben*.

Множинність фразеологічної норми німецького ідіоматикону та його лексикографічна полікодифікація становить інтерес для етносегментності відповідної мовної картини світу. Фразеологічна варіативність та диференціація – важливий чинник мовленнєвої культури та полі(де)кодування узусів наднаціональної іноземної для нас мови, відповідні ж сигніфікативні ресурси ще очікують свого відображення у практиках двомовного лексикографічного представлення німецької фразеології.

References

- Ammon, U. (2004). *Variantenwörterbuch des Deutschen*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Domashnev, A. Y. (1983). *Sovremennyy nemeckyy yazyk v ego nacyonal'nykh varyantax (Modern German in its National Varieties)*. Moskow.
- Duden. *Großes Wörterbuch der deutschen Sprache*. (2010). Mannheim: Duden.
- Ebner, J. (2009). *Duden. Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch des österreichischen Deutsch*. Mannheim: Dudenverlag.
- Falk, A. (1965). Besonderheiten des deutschen Wortschatzes in der Schweiz. In A. Falk (Ed.), *Muttersprache* (pp. 289-306).

- Fenske, H. (1973). *Schweizerische und österreichische Besonderheiten in deutschen Wörterbüchern*. Tübingen: Narr Verlag.
- Haas, W. (1981). *Das Schweizerisches Idiotikon. Wörterbuch der schweizer-deutschen Sprache*. Verlag Huber Frauenfeld.
- Kaiser, S. (1969–70). *Besonderheiten der deutschen Schriftsprache in der Schweiz*. Mannheim, Wien, Zurich : Bibliographisches Inst.
- Küper, H. (1987). *Wörterbuch der deutschen Umgangssprache*. Stuttgart.
- Meyer, K. (1989). *Wie sagt man in der Schweiz? Wörterbuch der schweizerischen Besonderheiten*. Mannheim, Wien, Zürich: Dudenverlag.
- Österreichisches Wörterbuch*. (1985). Wien: Österreichischer Bundesverlag Wien.
- Rizzo-Baur, H. (1962). *Die Besonderheiten der deutschen Schriftsprache in Österreich und in Südtirol*. Mannheim: Bibliographisches Institut.
- Sedlacek, R. (2004). *Das österreichische Deutsch: Wie wir uns von unserem grossen Nachbarn unterscheiden. Ein illustriertes Handbuch*. Wien: Ueberreuter.
- Seibicke, W. (1980). *Duden Taschenbücher, Wie sagt man anderswo?* Mannheim: Dudenverlag.
- Sulym, W. (1990). Zur Internationalisierung von Phraseologismen lateinischer Herkunft. *Das Wort. Germanistisches Jahrbuch DDR – UdSSR*, 175–179.
- Suter, R. (1984). *Baseldeutsches Wörterbuch*. Basel.
- Teuschl, W. (1990). *Wiener Dialektlexikon*. Wien: Residenz-Verlag.
- Weber, A. B. (1983). *Zürichdeutsches Wörterbuch*. Zürich: Rohr.

FACTORS OF PHRASEOLOGICAL DIVERGENCE IN GERMAN VARIANTOLOGY

Volodymyr Sulym

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine
suwo@ukr.net*

A study of the peculiarities of the national varieties of German within the variation framework of heterogeneous literary languages and insights into the accepted standards divergence in the idiomatic systems of three national varieties of German shed light on the intertwining of the inventory resources and communicative strategies in the topological-social manifestations of the supranational language. German phraseology arguably contains several constituting layers, among them the phraseological elements of the High Standard (Binnendeutsch), but also the idioms of Austrian German (österreichisches Deutsch) as well as those of Swiss German (Schweizer Hochdeutsch). The prospects of an exhaustive study of German idioms lies at the crossroads of the lexicographic codification of the multiple literary norms as well as in the sphere of the discourse peculiarities of literary and publicist styles of the respective literary-artistic, colloquial and mass media practices. It abounds in the heuristics of the functional potential of the peripheries of the lexical super system in the sphere of structural-typological classification of idioms. The centrifugal tendencies in the system linguistics of German idioms in Swiss and Austrian German tend to encompass the national-ethnic markers of variance that are specifically conducive to the molding of the respective literary norms of German outside Germany. The layering of the idioms according to the topological dissemination of German rests on the workings of the binary or even tertiary or higher intervartants equivalence and truly diverse constituents compositionality factors. These are verifiable in the lexicographic multiple codification of German as well as in the documented situations of this language social functional variance.

Keywords: idioms, phraseological meanings, componential structure, signification variance.